

SYMPOSIUM HERINTRODUCTIE: EEN VERSLAG

Joep van der Laar

Wolven op de Veluwe, elanden in het Oostvaardersplassengebied, de zilveren maan (vlinder) in de schraallanden langs de Meije: de herintroductie van soorten is een hoogst actueel thema in natuurbeschermend Nederland. Het verlies van een voor Nederland inheemse soort, en dus het verlies aan biodiversiteit, kan een belangrijk argument zijn om soorten opnieuw te introduceren. Onder deze noemer zijn herintroducties in Nederland al vanaf 1928 bekend (grote vuurvlinder in het Naardermeer). In zo'n geval is herintroductie vooral een doel. (Her)introductie kan ook als middel worden gezien. Dat is het geval als grote herbivoren als schotse hooglanders of koniks worden ingezet als maai- en snoeiapparaten. Deze grazers en knabbelaars zijn dan in de eerste plaats een middel om een mooi doel te bereiken: voorkomen dat natuurgebieden dichtlopen met bos, respectievelijk bewerkstelligen van een gevarieerde ruimtelijke structuur die met maaien niet is te bereiken.

Veluwe lijkt niet groot genoeg, en te geïsoleerd, voor een levensvatbare populatie van de lynx. Foto Jaap Mulder

Het mooiste is natuurlijk als doel en middel min of meer samenvallen. Zo kan men bijvoorbeeld aankijken tegen de ideeën om predatoren (wolf, lynx) op de Veluwe vrij te laten, om aldaar een ecologisch gezonde druk op de populaties van ree, edelhert en wild zwijn uit te oefenen. Ook de inzet van edelherten en elanden in de Oostvaardersplassen valt enigszins in deze gemengde categorie.

De discussie tussen voor- en tegenstanders laat regelmatig op. Daarbij gehanteerde argumenten lopen uiteen van zeer fundamenteel tot zeer pragmatisch en zijn ook wel emotioneel. Het is hard nodig om te proberen wat dichter bij algemeen geaccepteerde regels te komen als het gaat om de herintroductie van soorten in bestaande en nieuw te ontwikkelen natuurgebieden. Daartoe organiseerde de VZZ samen met Staatsbosbeheer (SBB) en de Nederlandse Commissie voor Internationale Natuurbescherming (NCIN) op 1 februari j.l. te

Almere een symposium. Aan het woord kwamen voor- en tegenstanders, en mensen met praktische ervaring met herintroductie. Om niet alles tegelijk overloop te halen koos de organisatie voor een inperking tot enkele diersoorten.

In de eerst inleiding vroeg Van Bree (NCIN) zich af wat nu eigenlijk het doel is van herintroductie. Welke 'oorspronkelijke' toestand wil men herstellen? 4.000 jaar geleden lag een groot deel van Nederland onder bos. Mensen woonden verspreid in kleine groepjes; zij beïnvloedden de omgeving nog weinig. Bijgevolg waren er nog volop wolven en beren, maar bijvoorbeeld veel minder soorten vleermuizen dan thans. Van Bree plaatste ook enige kanttekeningen bij de recente introductie van edelherten in het Oostvaardersplassengebied, waarbij individuen van geheel verschillende herkomst (o.a. Schotland en Tsjechië) bij elkaar werden gebracht. Van Bree vond dit project vanwege deze 'genetische vervuiling' een slecht voorbeeld van een introductie. Gezien als middel (goedkope maaimachines) vond deze introductie bij hem meer genade.

Na een bijdrage van Van der Made (Vlinderstichting) over de diverse herintroducties van vlindersoorten in Nederland sinds 1990, volgde Siepel (IBN-DLO) met een interessant verhaal over mogelijke risico's van herintroducties. Het gaat erom of de uit te zetten soort een adequate ecologische respons vertoont op de omstandigheden zoals die heersen in het 'ontvangende gebied'. Indien men het succes van herintroductie wil optimaliseren is het verstandig om niet in paniek te raken als de aantallen gedurende de eerste jaren na de introductie sterk achteruitgaan. De dieren die het overleven zijn vermoedelijk beter aangepast en kunnen het beginpunt vormen voor een voorspoedige populatie-ontwikkeling in de jaren daarna. Bijzetten van nieuwe exemplaren van vreemde herkomst zou deze werking van de selectiedruk weer teniet doen.

Lynx

In de twee volgende voordrachten stond de lynx centraal. Eerst schetste Groot Bruinderink (IBN-DLO) een beeld van de actuele stand van zaken met betrekking tot de populaties van ree, edelhert en wild zwijn op de Veluwe. Deze drie soorten vertonen als het ware een afgedwongen terreingebruik. Zo worden de

dieren bijgevoerd in rustgebieden en worden onderlinge uitwisseling en migratie verhinderd door rasters. Een en ander beperkt de mogelijkheden voor natuurlijke bosverjonging, door een onnatuurlijk hoge graasdruk. De jacht bevordert verder een niet-natuurlijke populatieopbouw (geslachtsverhouding, gemiddelde leeftijd). Groot Bruinderink maakte in ieder geval duidelijk dat er voldoende prooidieren voor predatoren aanwezig zijn, zelfs bij voortzetting van het jachtbedrijf. De inzet van een predator als de lynx zal waarschijnlijk leiden tot een meer natuurlijke spreiding van diens prooidiersoorten en meer mogelijkheden voor spontane bosverjonging, vooropgesteld dat de bijvoeding wordt gestaakt. Nog beter wordt het als deelgebieden met elkaar worden verbonden door het verwijderen van rasters. Voor deze spreker stond vooral de nuttige invloed voorop, die de lynx op de natuurlijkeheid van de Veluwe zou kunnen hebben, de lynx dus als middel. Daarbij accepteerde hij dat er regelmatig exemplaren uit andere Europese populaties zouden moeten worden bijgeplaatst om de populatie en de genetische variatie op peil te houden.

Jaap Mulder (VZZ) beschouwde de lynx meer vanuit de doel-invalshoek, de lynx dus in een levenskrachtige populatie aanwezig als onderdeel van een completer ecosysteem op de Veluwe. Na een sterke achteruitgang deze eeuw als gevolg van ontbossing, vervolging en overbejaging van zijn prooidiersoorten, is de lynx op diverse plaatsen in Europa aan een come-back bezig. Behalve geslaagde herintroducties (o.a. in Zwitserland) is met name in Scandinavië ook natuurlijke expansie aan de orde, vooral als gevolg van de toename van de ree. Mulder sprak uit dat de Veluwe gewoon te klein is om een levensvatbare populatie van de lynx te bevatten. De territoria zijn zo groot dat er slechts 10-15 lynxen op de Veluwe zullen kunnen leven; contact met de Utrechtse Heuvelrug zou maximaal nog leefgebied voor vier extra dieren opleveren. Voor het overige zijn de bosgebieden in Nederland veel te klein voor dit echte bosdier. De voortplantingssnelheid is erg laag (minder dan 1 jong per paar per jaar), waarmee de populatie erg kwetsbaar wordt voor verkeersslachtoffers en andere incidentele sterfte. Door de grote rivieren liggen Veluwe en Heuvelrug erg geïsoleerd ten opzichte

van de rest van Nederland; het zal dus moeilijk zijn om via de nog te ontwikkelen Europese Ecologische Hoofdstructuur uitwisseling met individuen uit het verre buitenland te bewerkstelligen.

Hoogmoed (Nationaal Natuurhistorisch Museum) benaderde de problematiek hierna vanuit de optiek van de handel in bedreigde diersoorten. Zijn voordracht maakte duidelijk dat er heel wat haken en ogen zitten aan het gesleep met dieren. Zo wees hij erop dat in het geval er beesten in een kleine aanwezige populatie worden bijgeplaatst ook allerlei ziekteverwekkers kunnen worden geïntroduceerd, die de dieren hebben opgedaan tijdens hun tijdelijke

Zou de eland passen in onze natuurgebieden? Foto Ybele Hoogeveen

(massale) opvang en tijdens het transport. Dit kan juist leiden tot uitroeiing van de ontvangende populatie.

Eland

De laatste bijdrage was voor rekening van Jeroen Helmer, namens het Wereld Natuur Fonds. Net als de Vlinderstichting doet ook het WNF graag in aalbare soorten die een zekere symboolwaarde hebben naar het grote publiek toe. Men richt zich daarbij op soorten (paarden, runderen, edelherten, elan-

Na een succesvolle herintroductie leven er nu weer lynxen in de bossen van de Zwitserse en Franse Jura.
Foto Jaap Mulder

den) die een belangrijke structurerende rol kunnen spelen in grootschalige natuurontwikkelingsgebieden, zoals de Gelderse Poort en de nieuwe veenmoerassen. Door hun graasactiviteit zorgen ze voor een mozaïekpatroon van bos, struweel en grasland, met een breed palet aan overgangssituaties. Deze variatie komt veel andere vertegenwoordigers van de inheemse fauna ten goede. Het WNF accepteert dat geen enkel gebied in Nederland groot genoeg is voor een levensvatbare populatie van de eland. Evenals Groot Bruinderink in het voorbeeld van de lynx op de Veluwe heeft men het over gecontroleerde populaties, er zal regelmatig uitwisseling van individuen met gebieden elders moeten worden georganiseerd. Wellicht kunnen elanden te zijner tijd terecht in Oostvaardersplassen, Biesbosch, de nieuwe veenmoerassen, Hunzedal, Lauwersmeer en het rivierengebied.

Conclusies

Echte consensus over nut en noodzaak van herintroductie is tijdens dit symposium niet bereikt. Dat kon ook niet worden verwacht, al was het maar omdat

nog heel veel niet bekend is over de impact van de introductie van 'losse' elementen (predatoren, aalbare soorten) in bestaande, maar min of meer gedegenereerde ecosystemen. Er blijft nog voldoende discussiestof over. Wel is helder geworden dat herintroductie steeds aan uitgebreide randvoorwaarden gebonden moet zijn en dat het bijzetten van dieren in bestaande restpopulaties bepaald niet zonder gevaar is. In bepaalde gevallen zou men wellicht serieus moeten overwegen om niet een enkele soort, maar een complete verzameling soorten of een deelsysteem in te brengen. In natuurontwikkelingsgebieden, tot voor kort nog in gebruik bij de landbouw, is de bodemfauna meestal zeer verarmd. Juist die bodemfauna speelt een cruciale rol voor de natuurontwikkeling. Om die reden is er in het plangebied Goudplevier door Natuurmonumenten een transplantatie van strooisel en de daarin aanwezige bodemfauna uitgevoerd vanuit natuurgebied naar de te ontwikkelen voormalige landbouwgronden.

Joep van der Laar, David Ben
Goerionstraat 3, 3573 XL Utrecht